

JAN FRANTIŠEK LÖW Z ERLSFELDU – LÉKAŘ BAROKNÍ DOBY

LUBOMÍR NOVOTNÝ

Abstrakt: Přelom 17. a 18. století je v českých zemích nepříliš populárním a poskrovnu probádaným obdobím. Doba vrcholného baroka je vnímána primárně očima kunsthistorika, očima teologa, výklady spojenými s náboženským pojetím dějin. Tento text se zabývá postavou významného lékaře barokní doby Janem Františkem Löwem z Erlsfeldu a jeho dvěma díly – populárním spiskem *Hydriatria nova* a významnou odbornou prací *Theatrum medico-juridicum*. Löw patřil ke společenské a vědecké elitě své doby v Praze i v Českém království. S jeho profesní kariérou je spojen na několik desetiletí i vývoj lékařské fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity.

Klíčová slova: Medicína, univerzita, balneologie, forenzní lékařství, lékařská fakulta.

I. ÚVOD

Baroko a české země jsou velmi vděčným historickým tématem. Od doby tzv. národního obrození probíhal v českém (tschechisch, böhmisch i mährisch) veřejném prostředí zápas o interpretaci této dějinné epochy. Doba velkých vyprávění a jejich používání v politických zápasech je již za námi (baroko bylo v tomto ohledu nahrazeno zápasem o interpretaci poválečného vývoje v Československu) a epocha přelomu 17. a 18. století, doba konce vlády císaře Leopolda I. a Josefa I. bývá v učebnicích dějepisu pojednána jedním odstavcem, když jde o jakýsi slepý meziččas mezi pobělohorskou restaurací a nástupem císařovny Marie Terezie. Jde přitom o svěbytnou dějinnou epochu, jež nemá jeden jednotící prvek. Dějinné proudy jsou protkány individuálními osudy, jež utvrzují či nabourávají naše představy a předsudky o určitém časovém úseku. Mnohovrstevnatá tvář tohoto období se vykazuje i rozvojem, či lépe řečeno narůstající důležitostí lékařství a medicíny vůbec. Morové epidemie, zoufalá hygienická situace ve městech, vysoká dětská mortalita, nízký průměrný věk dožití a především války (třicetiletá, s Turky, ofenzivní politika Ludvíka XIV.), to vše patřilo k palčivým problémům doby. Vlastní péče o pacienty nebyla spojena pouze s lékaři, terénní práce byla naopak v sepětí s ranhojiči, felčary, porodními bábami, bylinkářkami, kováři apod., ale vědecký výzkum a činnost probíhaly na univerzitách. V Čechách na lékařské fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity působil po desetiletí významný doktor medicíny, univerzitní profesor Jan František Löw z Erlsfeldu. Tento lékař se vyznačoval obdivuhodnou akademickou kariérou a do dějin vešel i v oblasti vědy, když sepsal práci, jež je považována za první dílo forenzního lékařství ve střední Evropě. Kým vším profesor Löw vlastně byl?

II. ŽIVOT

Jan František Löw z Erlsfeldu se narodil 26. 3. 1648 v západočeské Plané. Čechy patřily na sklonku třicetileté války ke zpusťšeným zemím. Opakovaně jimi prošly armády od císařských přes evangelické až po různé loupežnické tlupy. Janovo narození ale spadá do počátku doby, kdy se nad zemí na několik desetiletí rozprostřel mír. Janův otec patřil k místní elitě. Jako radní města Planá a zároveň správce panství hrabat Šliků zajistil synovi kvalitní studia.

Ten nejdříve absolvoval latinské jezuitské gymnázium v Chebu, v roce 1664 odešel do Prahy, kde po absolvování filozofie nastoupil v roce 1666 na medicínu. Během studií navazoval styky s místní nobilitou, byl preceptorem (vychovatel) synů barona Zdenka Vratislava Eusebia z Lochowitz, stejně tak i mladého Maxe Hartmanna von Klarstein apod.¹ Preceptor byl důležitou postavou při vzdělávání a socializaci mladých šlechticů. Dohlížel nejen na učení, ale i na každodenní potřeby a zdraví šlechtického synka. I proto bylo typické, že se preceptory stávali lékaři, případně studenti medicíny.

Obrázek č. 1:
Frontispis Löwovy knihy
Theatrum medico-juridicum.

Lékařská fakulta Karlo-Ferdinandovy univerzity byla samozřejmě teoretickým učením, praktická výuka studentů se začala prosazovat až v 18. století. Františkovi přednášeli význační profesori a doktoři, k nimž náleželi především Nicol Franchimont von Frankenfeldt (1611–1684, ten byl Löwovým vzorem),² Václav Jakub Dobřenský (1623–1697), Jakub Forberger (cca 1609–1682) či Šebestián Kristián Zeidler (cca 1620–1689), jenž se proslavil první veřejnou pitvou od dob Jessenia, na jejímž základě byl v roce 1686 vydán její popis pod

1 WEITENWEBER, V. R. *Ueber den berühmten Prager Arzt J.F. Löw v. Erlsfeld: ein Beitrag zur Medicinischen Literaturgeschichte*. [Prag?: s.n., 18--], s. 2.

2 ČORNEJOVÁ, I. Deník Jana Františka Löwa z Erlsfeldu – pozoruhodný nevyužitý pramen. HOJDA, Z. (ed.). *Seminář a jeho hosté: Sborník prací k 60. narozeninám R. Nového*. Praha: Univerzita Karlova, 1992, s. 238.

názvem *Somatotomia andropologica*.³ V této době byl Zeidler již Löwovým kolegou. Jeho učitelem byl i Jan Marci z Kronlandu (1595–1667), nejznámější český lékař druhé poloviny 17. století ovlivněný Descartem. Löw jej ovšem zažil jen na krátkou dobu, jelikož Marci zemřel již v dubnu 1667. „Lékařská fakulta neměla až do r. 1747 žádný pevný studijní plán. Student, který chtěl dosáhnout grádu, musel při přihlášení k předepsaným přísným (závěrečným) zkouškám (tehdy nazývanými ‚tentamen‘ a ‚examen‘) pouze prokázat, že navštěvoval předepsané čtení (lectiones) a podrobil se předepsaným disputacím.“⁴ Löw byl pilným vizitátorem lectiones a disputací a v roce 1672 absolvoval (s veřejnou disputací „O mrtvici“) a stal se doktorem medicíny. Poté působil při výchově šlechtických synků (u rodiny hrabat z Zinzendorfu a Žákavců ze Žákavy).⁵ Díky těmto kontaktům mohl absolvovat dlouhou studijní cestu po Evropě. Löw takto v roce 1674 podnikl studijní cestu po Bavorsku. Navštívil Řezno, Mnichov a Augsburg. Z Bavorska zamířil do Tyrol, kde navštívil Innsbruck a Trident a odtud plynule pokračoval na jih do Itálie. Verona, Mantova, Ferrara, Bologna, Loretto a další italská města jej nepochybně uchvátila.⁶ Barokní a renesanční Itálie byla z uměleckého hlediska stále vzorem pro celou Evropu. Nejdéle čas strávil v Římě a dokonce zde obdržel titul doktora práv. V následujícím roce, 1675, pak pokračoval dále do jižní Itálie, když navštívil Neapol. Pak jeho kroky mířily opět na sever a přes Sienu, Livorno a Luccu se dostal do hlavního toskánského města Florencie, dále pak navštívil region Emilia-Romagna (Parma, Modena), lombardskou metropoli Milán, ligurský Janov a zakončil italské „gíro“ v Piemontu v Turíně. Během dvouleté studijní cesty viděl Löw na Apeninském poloostrově vše důležité, získal řadu nových zkušeností a poznatků, uvědomil si nepochybně sílu a přitažlivost latinské katolické kultury. Při cestě domů do Čech udělal ještě dvouměsíční zastávku v Benátkách, v tehdy ještě bohatém a nezávislém městě s vlivem ve východním Středomoří. V březnu 1676 se vrátil do Prahy s výhledem na to, že životní dráhu je třeba posunout i po soukromé stránce. V Praze na něj čekala budoucí choť.

Löw se od počátku své profesní kariéry vyznačoval jednou důležitou vlastností. Vynikal sociální inteligencí. Byl schopen navazovat důležitá partnerství a přátelství, zavazovat si v hierarchizované barokní společnosti kolegy, lidi výše i níže postavené. Uměl velmi dobře hospodařit, rozmnožoval rodinný majetek a rozhodně nepatřil svým životním stylem ke šlechtickým kavalírům, ale naopak spíše k selfmademanům s obezřetným přístupem k financím.⁷ Na druhé straně byl díky svému vzdělání a příslušnosti k vyšším vrstvám kulturně zaměřen, čehož je dokladem jeho osobní knihovna.⁸ Součástí osobní strategie elitních měšťanských vrstev, k nimž Löw náležel, byla i sňatková politika. Jan František Löw se v roce 1676 oženil s Annou Markétou Casininis, jež byla sestrou dalšího významného lékaře a několikanásobného děkana lékařské fakulty

3 ZEIDLER, S. Ch. *Sebastiani Christiani a Zeidlern Philosophiae et Medicinae Doctoris, ... Somatotomia andropologica, se u, Corporis humani fabrica methodice divisa, et contraversarum quaestionum discussionibus illustrata, publice in gratiam studiosae juventutis celebrata in caenobio FF. misericordiae ad Sanctum Simonem et Judam*. Praeae: Typis Joannis Caroli Gerzabek, 1686. VKOL, sign. II 630.307.

4 *Historie 1. lékařské fakulty* [online]. [cit. 2014-08-20]. Dostupné z: <http://www.lf1.cuni.cz/historie>

5 WEITENWEBER, *Ueber...*, s. 2. Dle Tomáše Lachmana působil 8 let u barona Žákavce jako hofmistr, viz LACHMAN, T. Lékařství a zdravotnictví v českých zemích doby pobělohorské. *Historický obzor*, č. VII–VIII., 1994, s. 182–185.

6 WEITENWEBER, *Ueber...*, s. 3.

7 ČORNEJOVÁ, I. Deník Jana Františka Löwa z Erlsfeldu – pozoruhodný nevyužitý pramen... , s. 239–240.

8 Knihovna obsahovala 2 252 svazků a Löw z ní chtěl učinit veřejnou knihovnu, na sklonku 18. století se knihovna dostala do c. k. Universitní knihovny, ale již pouze v počtu 898 knih s převážně lékařským a přírodovědným obsahem, viz KOTEK, V. Knihovna Jana Františka Löwa z Erlsfeldu. In: FALTYSOVÁ, V. (ed.). *Rukověť tištěných knihovných fondů Národní knihovny České republiky: od prvotisků do konce 19. století*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2006, s. 201–203.

pražské univerzity.⁹ Sňatková politika patřila k významným zbráním elitních měšťanských vrstev a byla typická v první řadě mezi lékaři či právníky. Na základě těchto osobních vlastností, talentu, profesní a životní strategie se vypracoval mezi elitní vrstvy v Českém království.

První závažný životní zlom přišel v roce 1680. Tehdy Čechy, Prahu i Vídeň decimovala morová nákaza. Löw opustil město, což nebylo nic zvláštního ani u lékařů. Před nákazou nebylo obrany, krom úprku, což na jedné straně napomáhalo šíření nemoci, ale na druhé straně zvyšovalo šanci na přežití. Díky tomuto exodu se dostal až na císařsko-královský dvůr do Lince¹⁰ (i Leopold prchl z Vídně i z Prahy) a díky přízni císaře byl jmenován dvorním lékařem (Hofmedicus).¹¹ Mladý a nadějný lékař s konexemi ve šlechtických kruzích, ověněný císařským oceněním se vrátil do Prahy a nastartoval raketovou kariéru. Na Malé Straně si otevřel lékařskou praxi, přednášel na univerzitě, měl bohatou klientelu a výnosnou praxi. Brzy zakoupil na Malé Straně dva měšťanské domy. Zdálo se, že v budoucnosti kynou jen samá výnosná pekuniární obročí a odborná ocenění. A opravdu tomu tak bylo. Když v roce 1682 zemřel prof. Forberger, byl Löw jmenován mimořádným profesorem, a když v roce 1684 zemřel prof. Franchimont, stal se třetím řádným profesorem na lékařské fakultě.¹² Těmito úmrtími započala generační fakultní obměna. Dokladem tohoto je, že již v roce 1685 se František Löw stal poprvé děkanem fakulty.¹³ Löw zároveň působil i na právnické fakultě,¹⁴ což předznamenávalo jeho směřování do oblasti, již dnes nazýváme forenzním lékařstvím. Löw se snažil společně se doktorem Zeidlerem rozmnožit a obnovit praktické vyučování na fakultě. Základem mělo být anatomické bádání. Generační obměna a převzetí „vlády“ nad fakultou bylo dokončeno v roce 1697, když zemřel jeho další učitel Dobřenský a Löw se stal seniorním profesorem medicíny. V roce 1698 se stal poprvé dokonce rektorem staroslavného pražského učení, načež byl v roce 1703 nobilitován s přídomkem z Erlsfeldu. Život šel jako na drátku, bez zaklopýtání, přičemž do tohoto rámce spadaly i úspěchy syna, jenž vystudoval právnickou fakultu a stal se apelačním radou. V roce 1711 završil Löw ekonomické rodinné úspěchy koupí panství Lojovice v kuřimském kraji. O jeho účetní a ekonomické rozvaze svědčí i zápisy v osobním deníku, jež jsou naplněny informacemi o půjčkách, ziscích, výdajích, nákladech, dlužních úpisech apod.¹⁵ Když Prahou prošla v letech 1713 a 1714 další morová nákaza, tak stařešina pražské lékařské fakulty a ctěný měšťan Jan František Löw z Erlsfeldu město již neopustil. Ve 20. letech 18. století se pustil do psaní svého díla *Theatrum medico-juridicum*, z dnešního hlediska považovaného za zásadní. Toto první soudně-lékařské pojednání vydané ve střední Evropě vyšlo až po Löwově smrti. Dlouhá životní pouť *Philosophiae, Juris utrisque et Medicinae Doctor* se uzavřela 25. března 1725.

9 Jan Antonín Cassini de Bugella (1659–1719), rektor univerzity od 26. 5. 1694–9. 7. 1695, viz ČORNEJOVÁ, I. *Dějiny Univerzity Karlovy*. Praha: Karolinum, 1995, s. 255. Dále internetová verze *Bibliografického slovníku Českých zemí* [online]. [cit. 2014-08-21]. Dostupné z: <http://www.hiu.cas.cz/cs/download/biogr/bs1.pdf>.

10 Společně s Johannem Adolfem von Schwarzenberg, jehož byl osobním lékařem. Ještě v dedikaci k dílu *Hydriatria nova* z roku 1721 vzpomínal Löw na to, jak jej Johann Adolf zachránil tím, že jej vzal s sebou z Prahy do Lince, viz LÖW Z ERLSFELDU, J. F. *Hydriatria nova, To gest: Krátké Wypsánj O w nowě nalezené Hlubocké Lázní, od Starodávna Smradlawá Woda nazwané, Gegižto začátek a příležitost, Starodáwnost, uzdrawugjcy pregststěniný aučinliwost užitel a užiwanj w této Knjzce se wypysugj*. Wytisštěno w Starém Městě Pražském: W Ympressy Univ. Carolo Ferd. w Kollegi S.J. u Sv. Klymenta, [Po r. 1721].

11 „Kaiser Leopold, der sich eben dort aufhielt, fand an dessen Benehmen ein solches Gefallen, dass er den kaum 30 Jahre alten Prager Arzt mit dem Titel eines Hofmedicus auszeichnete.“, viz WEITENWEBER, Ueber..., s. 4.

12 WEITENWEBER, Ueber..., s. 4.

13 Nakonec byl zvolen 17x děkanem a 4x rektorem, viz JANOVSÝ, V. *Joannes Franciscus Löw ab Erlsfeld: studie z dějepisu pražské fakulty*. V Praze: V. Janovský, 1873, s. 10–11. [online]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=23462>

Lachman uvádí jiné počty – 4x rektor, 22 děkan, viz LACHMAN, T. *Lékařství...*, s. 185.

14 Honosil se titulem *Philosophiae, Juris utrisque et Medicinae Doctor*, viz WEITENWEBER, V. R. *Ueber...*, s. 5.

15 ČORNEJOVÁ, I. *Deník Jana Františka Löwa z Erlsfeldu – pozoruhodný nevyužitý pramen...*, s. 237–245.

III. DÍLO

Löwova lékařská práce vycházela z poměrně slušné znalosti recentních evropských medicínských proudů. Löw nebyl žádným pionýrem v lékařství, ale solidním řemeslníkem a eklektikem. Znal práce a díla význačných lékařů od Reného Descarta (1596–1650), jenž nebyl jen filozofem a matematikem, ale i fyziologem,¹⁶ přes objevitele velkého krevního oběhu Williama Harveye (1578–1657), významného italského anatoma a patologa Giovanni Battistu Morgagniho (1682–1771),¹⁷ německého anatoma Johanna Veslinga (1598–1649),¹⁸ holandského lékaře a anatoma Reiniera de Graafa (1641–1673), považovaného za zakladatele reprodukční medicíny,¹⁹ až po nizozemského přírodovědce a především průkopníka mikroskopie Antoniho van Leeuwenhoecka (1632–1723). Všichni tito lékaři a vědci patřili k zásadním medicínským průkopníkům v 17. století. Löw je znal, citoval, odkazoval na ně a na jejich bádání. Löw znal samozřejmě díla mnoha dalších lékařů (Sydenham, Sylvius a všechny klasiky), a proto měl relativně slušnou představu o tom, co obnáší výuka na západoevropských lékařských fakultách. O jeho orientaci svědčí i to, že byl v písemném styku s věhlasným nizozemským lékařem Hermanem Boerhaavem (1668–1738)²⁰ a v roce 1716 se stal členem leopoldinské akademie v sálské Halle – Academia Caesarea Leopoldino-Carolina Naturae Curiosorum. K jeho hlavním dílům je řazena práce *Universa medicina practica*, kterou považoval za klíčovou český lékař Vítězslav Janovský (1847–1925). Tento doktor medicíny a historik lékařství se specializací na dermatovenerologii přiznával Löwovi kvality především v oblasti ženských chorob, kde se Löw mohl vykázat pravděpodobně dostatečnou praxí, a naopak za nejslabší považoval jeho příspěvky v oblasti dermatologie. Zajímavé na Janovském je i to, že zcela ve svém článku opomíjí Löwovy balneologické práce a především jeho *Theatrum medico-juridicum*, jež v roce 1873 nepovažoval téměř za zmínkuhodné.

Já bych se naopak chtěl zastavit u dvou Löwových prací, které jsou z dnešního pohledu jednak zajímavé, jednak mají historický význam. Jedná se o práci z oblasti balneologie *Hydriatria nova* a pak již výše několikrát zmíněnou *Theatrum medico-juridicum*.²¹

Löwovo rodiště Planá se nachází nedaleko Mariánských Lázní (i když ty byly založeny až dlouho po Františkově smrti), tedy v oblasti s rozsáhlými léčivými prameny. Léčivé prameny a vůbec léčba s pomocí přírodních darů byly populární a pro Löwa měly význam i z toho důvodu, že takováto léčba byla oblíbená ve šlechtických vrstvách, což samozřejmě přinášelo konexe i peníze. Je tedy pravděpodobné, že Löwův zájem o balneologii proto nepramenil z pouhé medicínské vášně, ale z logické finanční rozvahy.²² Jeho práce *Hydriatria nova* byla vydána v češtině a němčině, což dosvědčuje to, že mělo jít o popularizační příručku dostupnou širším měšťanským vrstvám. Nešlo tedy o učenou lékařskou knihu, nýbrž jakýsi osvětový spisek, plný naučení, rad, dobrozdání a výzev ku zdravému životnímu stylu. V předmluvě Löw píše, že: „Jest sice pravda, že smradlavé věci obyčejně potupné a opovrhlivé se býti zdají, zvláště nedůtklivým aneb vlastněji mluvě rozmazaným lidem; ale spolu také jistá

16 DESCARTES, R. *Renati Des-Cartes Tractatus de homine, et de formatione foetus; Quorum prior Notis perpetuis Ludovici de la Forge M.D. illustratur*. Amstelodami: Apud Danielelem Elzevirium, 1677. VKOL, sign. 10.693.

17 PORTER, R. *Dějiny medicíny: od starověku po současnost*. Praha: Prostor, 2013, s. 297.

18 *Heirs of Hippocrates*. [online]. [cit. 2014-05-21]. Dostupné z: http://fm.iowa.uiowa.edu/fmi/xsl/hardin/heirs/record_detail.xml?db=heirs&lay=weblayout&HeirsNo=476&find.

19 *Reignier de Graaf*. [online]. [cit. 2014-05-21]. Dostupné z: <http://www.historiadelamedicina.org/graaf.html> [cit. 2014-05-20].

20 WEITENWEBER, Ueber..., s. 5.

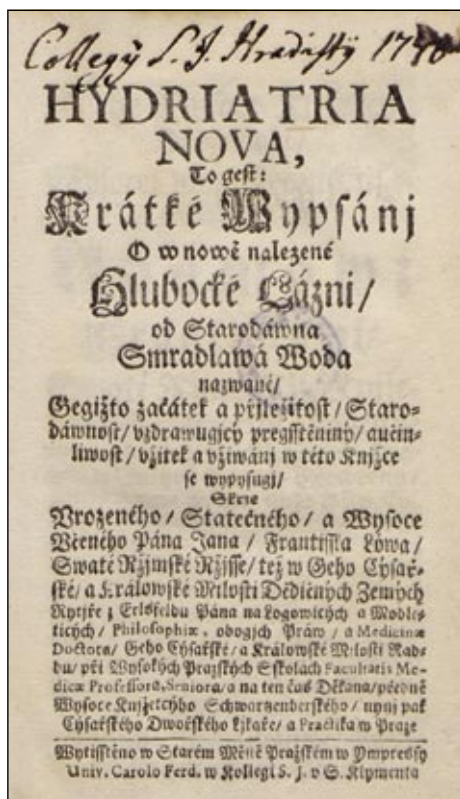
21 LÖW Z ERLSFELDU, J. F. *Johannis Francisci Löw... Theatrum medico-juridicum continens varias easque maxime notabiles, tam ad tribunalia ecclesiastico-civilia, quam ad medicinam forensem, pertinentes materias*. Norimbergae: Apud Joh. Frider. Rudigerum, 1725.

22 ČORNEJOVÁ, Deník Jana Františka Löwa z Erlsfeldu – pozoruhodný nevyužitý pramen..., s. 239.

pravda jest, že smradlavé věci, mnohé a veliké oučinky provozují...“ Löw píše o prameni, jenž byl český mluvícími obyvateli nazýván „Smradlavá voda“, německy mluvícími „Stinker“, přičemž tento pramen se nacházel v Úšovicích (Auschwitz), což je dnes nejstarší část Mariánských Lázní, a pramen se nazývá Mariiným. O tomtéž místě a prameni psal už Bohuslav Balbín (1621–1688), takže Löw měl z čeho vycházet a na koho navazovat. Pojednání o „Smradlavé vodě“ pojal tak, aby ukázal moc a účinky pramenů na vnitřní orgány i vnější obtíže, což v tehdejší době bylo velmi závažným problémem. Léčivé prameny dle Löwa pomáhají všem a v podstatě za všech okolností a na vše, záleží jen na míře užívání. Bolesti žaludku, migrény, nechutenství, zácpa, jaterní problémy, koliky, kurděje, podagra, ženské nemoci i psychické problémy, na to vše Löw ordinoval léčivý Mariin pramen. Löw projevoval ve svém spisku i jízlivý humor, když psal: „Dále (což zajisté přepodivné jest) jest také voda tato výborný prostředek proti oné právě nelitostivé a všechny bezevšeho ohledu a rozdílností stavův, mladé i staré, mužské i ženské, urozené i neurozené, duchovní i světské osoby, ano i samé lékaře v léčení a v hojení nanejvýš sužující trápitelkyní a mučitelkyní, totižto proti neústupné Hypochondrii...“²³

Löwův spis působí do značné míry jako rozšířený příbalový leták. Čtenáře poučuje i upozorňuje, navádí, ale i odrazuje. Nevynechává ani poučení a návody, jak se v době léčby stravovat, kdy a jak léčivou vodu užívat (kdy pít, kdy kloktat, kdy vodu ohřívát, kdy se v ní koupat apod.). Dokonce čtenáře nabádá, aby při koupání měli na hlavě ochranou čepici, po vyjití z lázně se otřeli, zalehli na lůžko a odpočívali, pak se mírně procházeli, aby během koupele nekonzumovali žádné jídlo a pití. Výjimku může učinit tehdy, kdyby přišly na pacienta mdloby, pak může požit cukr. Stravovacím otázkám vůbec věnoval značný prostor a je vidět, že jídlo a pití jej zajímaly nikoliv pouze z medicínského hlediska. Löw psal, že je sice nutno žravost „skrocovat“, ale zároveň se není nutné vyhýbat masu ani chlebu, přičemž po lázni už nedoporučoval vodu (všeho moc škodí), nýbrž: „... víno při Mosel a při Rejně vyrostlé a nebo dobré a dobře uležené staré víno české... Obecním pak a chudým lidem aneb také těm, jenž pivo od mladosti přivykli jsou povoluje se podobné dobré a dobře uležené bílé aneb pšeničné nebo také čisté a nepřilíš těžké pivo...“²⁴

Zároveň se nevyhýbal ani mravokárným poučením. Odkazoval na staré letopisce, kteří psali o tom, že se v lázních děly nepravosti: „... z rady podvodné nečisté a neřádné Venuše

Obrázek č. 2: Titulní list Löwovi balneologické práce.

23 LÖW, *Hydriatria nova...*, s. 49.

24 TAMTÉŽ, s. 97.

užívali...“²⁵ Löw ovšem podkuřoval čtenáři, zaklínajíc se tím, že ví, že lidé takového druhu jeho práce nechtou, nýbrž jen tací, jež berou lázně léčebně a nikoliv prostopášně. Přesto si na závěr neodpustil doušku týkající se manželského života a v podstatě plnil roli psychologa, když psal, že ženy nemají s muži chodit do lázní a tam jim „posluhovat“, jelikož to není nejen chvályhodné, ale ani zdravé, jelikož: „... v čas totižto užívání lázně není lepší a zdravěji jako asy třidcet nebo čtyrydcet pořád od užívání manželstva se zdržeti...“²⁶ Löwovi ovšem nešlo ani tak o sexuální stránku věci, ale spíše o psychický klid, jenž je nutnou součástí každé lázeňské léčby. Ženám v souladu s tisíciletými předsudky (nebo vlastními zkušenostmi) přisuzuje klevetění, hádání, vyhledávání sporů, přičemž je naopak potřeba, aby: „... manželové aspoň v čas užívání lázně nějakého jasného a pokojného času v pokoji užití mohli.“²⁷

Löw neopomíjel ani prevenci, spíše naopak. Celkově působí *Hydriatria nova* neobyčejně moderně, názory ve spise obsažené jsou plně v souladu s dnešními požadavky a poznatky. Löw vychází sice z lázeňských zkušeností již od dob Římanů, ale z řádků je cítit, že i on sám lázeňskou léčbu rád podstupoval a sdílel její pozitivní účinky. Zkušený Löw totiž dobře rozuměl tisícileté zkušenosti, že základem léčby je napravovat nejen tělo, ale i duši. „... tělo lidské a misl lidská jakési právě přepodivné, nerozdvajitelné a téměř nerozpojitelne spolčení spojení a sjednocení mezy sebou mají...“²⁸ Dnes se k obdobnému výkladu vrací tzv. celostní medicína.

Druhým dílem, jež je v dnešní době považováno za klíčové, je *Theatrum medico-juridicum*. Nebylo tomu tak ale vždy. V 19. století se s pozitivistickým mračícím pohledem dívali vědci na většinu odborných děl z barokní doby. Odmítali jejich jazyk, víru v zázraky, dobové společenské piruety a neměli příliš pochopení pro jistou nesystematičnost, již se barokní vědecké tisky (a nejen z lékařské oblasti) vyznačovaly. Takto lékař, přírodovědec a historiograf pražské lékařské fakulty Rudolf Vilém Weitenweber (1804–1870) sice označil *Theatrum* za úctyhodnou práci „sehr schätzbare Frucht“, ale na druhou stranu mu vadí jistá mystičnost, otrocká závislost na autoritách a nesystematičnost.²⁹

Na druhou stranu je ochoten Löwovo zásadní dílo chápat alespoň jako historický pramen, jako doklad o úrovni a pojetí tehdejší vědy.³⁰ Přesto Weitenweber dostatečně neoceníl, že se jedná o spis prvotní, nemajíc do té doby ve střední Evropě svůj protipól. Löw tak nebyl pouhým epigonem nebo kompilátorem, ale originálním tvůrcem práce, jež v sobě shrnovala dobové znalosti medicíny a jejich využití pro právo. Jde o práci odbornou, určnou odborné veřejnosti, proto byla napsána v latině. Löw se netajil tím, že čerpal poznatky od zakladatele forenzního lékařství Paula Zacchia (1584–1659),³¹ k dalším inspiracím pat-

25 LÖW, *Hydriatria nova...*, s. 56.

26 TAMTÉŽ, s. 108–109.

27 TAMTÉŽ, s. 109.

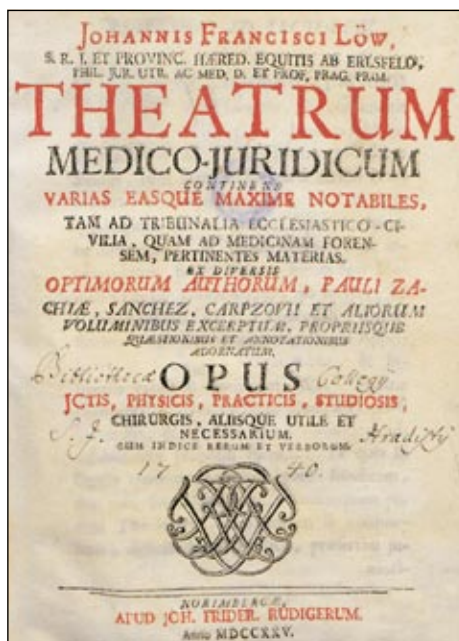
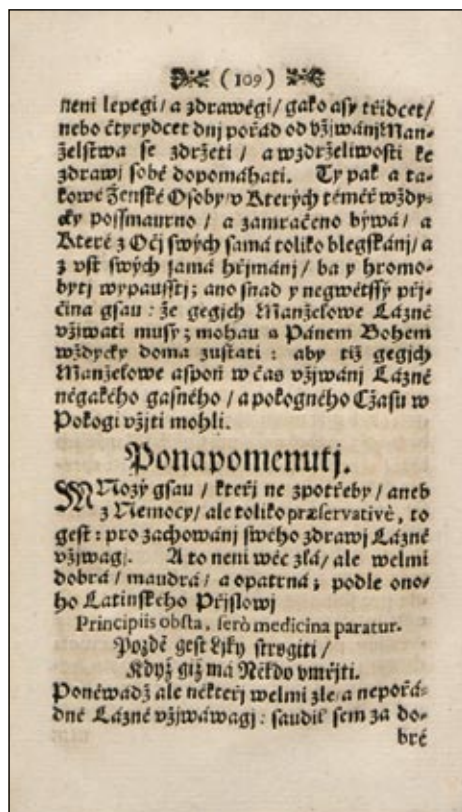
28 TAMTÉŽ, s. 102.

29 „... wie die meisten Gelehrten jener Zeit, der Grundlage des exacten Wissens entbehrend, noch immer in das Chaos mehr oder weniger mystischer Dialektik geschleudert, der phrasenmachenden Schweinwissenschaftlichkeit zu verfallen pflegte, oder einem unreifen Autoritätsglauben huldigte.“ viz WEITENWEBER, *Ueber...*, s. 11.

30 „Die Art und Weise, wie in den einzelnen Capiteln des Werkes die schwierigsten damals zeitgemässen medicinisch-juridischen Streitfragen behandelt werden, ist - von unserem heutigen wissenschaftlichen Standpunkte aus betrachtet - eine so eigenthümliche, dass die dort von Prof. Löw ausgesprochenen Ansichten und Urtheile, mit ihren mitunter ganz abenteuerlichen Motiven, für eben so viele Zeitbilder des damaligen Standes der wissenschaftlichen Aufklärung gelten können.“ viz WEITENWEBER, *Ueber...*, s. 11.

31 KASSALOVÁ, R. Počátky soudního lékařství v Čechách. In: DEMJANČUK, N. – VAŘENKOVÁ, J., (eds.). *Věda v renesanční a novověké kultuře: sborník z vědecké konference katedry filozofie FF ZČU. Plzeň: Západočeská univerzita, 2007, s. 136.*

Obrázek č. 3:
Titulní list Löwova zásadního spisu z oblasti
forenzního lékařství *Theatrum medico-juridicum*.

Obrázek č. 4:
Mravokárné Löwovo poučení z *Hydriatria nova*.

řil např. vynikající saský trestní právník Benedikt Carpzov (1595–1666), ale pro střední Evropu jde o objevnou věc. Kniha má celkem 20 kapitol, přičemž z jejich rozsahu je vidět, na co se Löw specializoval, čemu dával přednost. Hned první kapitola věnovaná porodům a trestným činům spojeným s abortem, legitimitou a ilegitimitou dětí má celkem 172 stran a ukazuje jednoznačně Löwovy preference. V dalších kapitolách se věnoval sexuálním i fyzickým abnormalitám, magii, čarodějnictví, duševním nemocem, jedům a travičství, předstíraným nemocem, infanticidiu a mnoha dalším oblastem, kde jsou styčné body mezi právem a medicínou. *Theatrum* bylo vydáno až po Löwově smrti v roce 1725 v Norimberku a lze říci, že se stalo důstojným zakončením jeho profesní kariéry.

IV. ZÁVĚR

Jan František Löw z Erlsfeldu zemřel jako nejctěnější příslušník lékařského stavu v Království. Zanechal po sobě rozsáhlé medicínské dílo, několik desítek (stovek) žáků, solidní majetkovou základnu pro dědice, respektovánímhodnou knihovnu apod. Jeho balneologický spis lze dodnes používat jako praktickou popularizační příručku. Dílo *Theatrum* je dokladem toho,

že pražská lékařská fakulta nebyla osamoceným ostrovem uprostřed dynamicky se vyvíjejících lékařských fakult (především v Nizozemí v Delftu, Haagu apod.). Ve své době patřil i k nejlepším českým gynekologům. Nejlépe asi shrnul jeho přínos a důležitost pro vývoj českého lékařství Rudolf Vilém Weitenweber. Löw dle něj nebyl žádný génius, žádný inovátor, člověk, který by přišel s převratnými myšlenkami, zkrátka nepatřil k tomu malému počtu velkých duchů, kteří převrátí kola dějin, ale náležel ke ctěným velikánům oboru ve své době.³² Na tomhle hodnocení není co měnit ani dnes.

JOHN FRANCIS LÖW OF ERLSFELD – DOCTOR OF BAROQUE PERIOD

Summary: The turn of the 17th to 18th century in Bohemia, Moravia and Silesia is not very popular in Czech historiography. Time of Baroque has been seen primarily through the eyes art historians, through the eyes of theologians, this period has been interpreted by religious view. This text describes one of the greatest Physician of the Baroque era, Francis John Löw Erlsfeld, and his two literary works – a popular print *Hydriatria nova* and the other one for experts (specialists) for professional reader *Theatrum medico-juridicum*. Löw belonged to the social and scientific elite of his time in Prague and the Czech Kingdom. With his professional career has been linked to several decades of development at the Medical Faculty of the Charles-Ferdinand University.

Key words: Medicine, University, Balneology, Forensic medicine, Faculty of Medicine.

Mgr. Lubomír Novotný (*1978)

Historik a právník. Pracuje na oddělení historických fondů VKOL. Specializuje se na dějiny 19. a 20. století (ústavní éru habsburské monarchie, národní hnutí, socialistické, komunistické hnutí, třetí čs. republiku) a právní dějiny.

³² „... auch nicht zu der Geringen Zahl auserwählter Geister, die einen Umschwung in ihrer Wissenschaft hervorbringen und als Sterne erster Größe am Horizonte der Literatur glänzen, so hielt er sich doch, ob wir ihn nun als Schriftsteller oder praktischen Arzt betrachten, auf einer ehrenvollen Höhe neben den berühmtesten Fachgenossen Zeit,“ viz WEITENWEBER, *Ueber...*, s. 16.